

Tamo gdje je znanstveni rad očito prvorazredno zastupan: u Njemačkoj — nema ni jednog čisto katoličkog sveučilišta. Unatoč toga je i jaka i budna katolička misao i kod profesora i kod slušača u mnogim centrima, od kojih ističem samo München, Münster, Erlangen, Bonn. U bivšoj Austriji: Wien, Graz. Namjeravalo se pristupiti osnutku jednog čisto katoličkog sveučilišta u Salzburgu, ali je svjetski rat omeo tu nakanu.

Po broju se slušača ističu osobito: Louvain s 3.400, Saint-Louis 2.500 i obje u Chicagu 3.500. Ottawa u Kanadi oko 3.100 slušača.

Računaju dakle, da bi u čitavom katoličkom svijetu bilo oko 60 sveučilišta (na 5 milijuna katolika po jedno) s okruglo 60.000 slušača. Dakako, da je ova statistika nepotpuna. Obzirom na razvijeni katolički život i gibanje u Francuskoj, Njemačkoj, Italiji i drugim ostalim zemljama još bi se znatno povećao broj studenata katolika, s onima što moraju da studiraju na univerzama, kojima se ne smije dati oznaka »katolička univerza«.

Dr A. Ž.

Recenzije.

J. Hessen: Augustinus u. seine Bedeutung für die Gegenwart. Stuttgart 1924.

Rekao bih najinteresatnija filozofsko-historijska tema na području skolastike jest odnos između Augustina i Tome Akvinskog kroz svu historiju skolastike, a napose u njezinu današnjem strujanju. Moderno značenje daju Augustinu mnogi kulturni historici i filozofi na pr. Siebeck, Windelband, Harnack, koji sv. Augustina zovu »prvim modernim čovjekom«. Osobito postaje augustinizam aktuelan po Schelerovoj fenomenologiji (isp. Geysler: »Augustin u. phänomenologische Religionsphilosophie der Gegenwart«, Münster 1923. i M. Schelers: »Phänomenologie der Religion«, Freiburg 1924.).

Pitanje je naime: kojim načinom dolazimo do shvaćanja o Bogu? Ili preciznije: ima li osim diskurzivnoga

i intuitivno shvaćanje, i kako se ovo potonje ima da protumači? U glavnom se Hessenova monografija polemički kreće oko ovog pitanja.

Tim se problemom bavio Hessen već u prijašnjim svojim studijama (»Die unmittelbare Gotteserkenntnis nach dem hl. Augustinus«, Paderborn 1919. i »Der augustinische Gottesbeweis«, Münster 1920.), naglasujući sasvim ispravno, da sv. Augustin zastupa intuitivno znanje o Bogu. Na ovu su se nauku pozivali i ontolozi (Gioberti), koje su opet skolastici (Kleutgen) pobijali u toliko neispravno, što su oklijevali priznati kod sv. Augustina nauku o intuiciji. Dakako da ova nauka nema nikoje veze s ontologizmom; jer sv. Augustin ne uči, da je teoretska (razumska, misaona, logička) spoznaja o Bogu neposredna i potpuna. Augustinova »intuicija« znači neposredno (= intuitivno) opaženo

doživljavanje Božje, nazočnosti; a to znači subjektivnu religiju, to jest: doživljaj duševnog ujedinjenja s Bogom.

Ali Hessen prelazi od idejne interpretacije sv. Augustina na kritiku skolastičke (upravo tomističke) teodiceje i na polemiku sa neotomističkim filozofima. Ovo mu nastojanje, držim, nije bez znatnih prigovora. Već u noetičkoj svojoj monografiji »Augustinische und thomistische Erkenntnislehre« (Paderborn 1921.) pokazuje H. tendenciju suprotstavljanja između Augustina i Tome. Kad na str. 25. i sl. tvrdi, da je Augustinov pojmovni objektivizam ne samo u suprotnosti s kantovskom, nego i s aristotelsko-tomističkom noetikom, onda bi u tom slučaju bilo opravdano napasti Hessena kao nepoznavaoca sv. Tome barem onom žestinom, kojom se on obara na nepoznavaoce sv. Augustina. Nije naime baš nikakova razlika a kamo li opreka između Augustina i Tome, kad A. uči, da pojmovne objekte ne proizvodimo stvaralačkim domnjlivanjem, nego da ih nalazimo («non... ratiocinatio talia facit, sed invenit»). Valjda i Toma uči, da ih »nalazimo«, dakako apstraktnim shvaćanjem, u opaženoj (iskustvenoj) datosti. Zar sv. Augustin uči, da objekte neposredno nalazimo u Božjem razumu? Bit će da ipak to ne znači Augustinova (a i Tomina!) nauka o Božjem osvjetljenju našeg razuma, odnosno o metafizički adekvatnom počelu logičkih istina?!

A kad u ovoj monografiji (»Augustinus«, str. 49. sl) zabacuje kauzalno dokazivanje eksistencije Božje, svakako bi poželjno bilo, da nešto strožu kritiku upotrebi — proti sebi. Iznese aporije (difi-

kulte) trebalo bi ogledati s više akribije. Zar se diskurzivna spoznaja Boga po sv. Tomi protivi Augustinu, ili Augustinova »intuicija« Tominom diskurzivnom (logičkom) dokazivanju eksistencije Božje? To dvoje treba razlikovati, ali ne suprotstavljati; a opet i kad se razlikuje, ne valja reći, da Toma ne zna za intuitivno shvaćanje Boga, nego valjda samo sv. Augustin. Na teoretsku metafiziku (teodiceju) ne spada religijsko područje čovječje svijesti, u koliko se doživljuje zajednica s Bogom. Zato o tome ne govori sv. Toma u teodiceji. Ali razumska (iz teodiceje) spoznaja Boga jest znanstveni temelj religijskog doživljavanja. Je li Hessen to priznaje ili ne? Ako ne priznaje: po čemu se onda razlikuje od Schelera, koji uči, da Božju »osobnost« samo intuitivno doživljujemo? Ako priznaje: šta je onda s aporijama kauzalnog dokazivanja? — Hessen poznaje Augustinove tekste i Tomine tekste, hvalevrijedno se entuziazmira za Augustina, a pokudno istupa prema Tomi — jer nije kritički proniknuo ni u sv. Tomu ni u sv. Augustina.

Z.

Simon Geiger: Der Intuitionsbegriff in der katholischen Religionsphilosophie der Gegenwart, Herder 1926.

Kad sam redakciji »B. S.« već predao recenziju o Hessenu, stigla mi ova knjiga, koja moj sud o Hessenu dokumentarno utvrđuje. Kod sv. Augustina ne nalazi ona »intuicija«, koju H. hoće ekvivalentno da supstituiru teoretskom obrazloženju (Begründung) religije. Niti neposredno (intuitivno) opažanje religijskog doživljaja (t. j. svijesnog ujedinjenja s Bogom) znači neposrednu spoznaju Boga, niti je takav